

## „REJTŐZKÖDŐ KÉPEK” – KONTULY BÉLA, BÁLINT SÁNDOR ÉS SZEGED–ALSÓVÁROS

A festőművész Kontulyt, a néprajztudós Bálint Sándort és a helyet, Szeged–Alsóvárost ismert és ismeretlenül rejtőző festmények, megvalósult freskók, létező és megsemmisült szekciók, lappangó alkotások, tanulmányrajzok fonják össze. Összefüggéseikről levelek, kéziratok, eredeti dokumentumok beszélnek.

A két személy baráti viszonyát a festőművész Bálint Sándorhoz szóló levelei tárják fel, és a tény, hogy Bálint Sándornak volt egy kvalitásos Kontuly-festménye, a *Kánai menyegző* című.<sup>1</sup> A modern egyházi művészet iránt is fogékony néprajzkutató feltehetően vásárlás útján jutott az alkotáshoz. Mindmáig rejtőzködött a művészettörténészek előtt, hiszen a festő halálának huszadik évfordulóján megjelent monográfia katalógusa sem számol vele.<sup>2</sup> Az alig ismert festményhez képest valóban lappang egy kifejezetten Szegedhez, Alsóvároshoz köthető óriási pannó. Elkészítéséhez a paprikába beleszülető, édesanyja révén a termelők és feldolgozók munkáját jól ismerő, majd a fűszernövény kultúrtörténetét feldolgozó néprajzkutató nyújtott hiteles segítséget.

Bálint Sándor levelezőpartnereinek sorában a modern 20. század magyar író- és művésztsadalmának számos jelentős képviselőjétől olvashatunk személyes hangvételű sorokat. Kortársaival folytatott levelezéséből jó néhányat már közzétettek.<sup>3</sup> Most megkíséreljük a hagyatékban fennmaradt, 1935 és 1959 között keltezett hét Kontuly-levelet tartalmának kontextusba helyezését. Anélkül, hogy a levelek teljes tartalmát közölnénk, rávilágíthatunk a két életút összefonódására, találkozási pontjaira, világnézetük és alkotási folyamatuk közös szakaszaira.

Bálint Sándor és Kontuly Béla a szó legszorosabb értelmében kortársak voltak: mindketten 1904-ben születtek, a festő mindössze három évvel élte túl a szegedi tudóst.<sup>4</sup> Szakmai, baráti viszonyuk szövődésének első pillanataira eddig nem mutattak rá közvetlen források. Barátságuk feltehetően az 1930-as évek közepétől keltezhető és minden bizonnyal életük végéig kísérte volna őket, ha az 1960-as évek politikai légköre nem sújtja mindkettejüket. Látni fogjuk az emlékekből, hogy kapcsolatukban felsejlik az ideológiai nyomás bizonytalan korszaka. Az életutak e párhuzama meghatározó élménnyé vált úgy a festőművész, mint a valláskutató néprajztudós életében.

Bálint Sándor művészetek iránti érzékenysége közismert. A legtöbb írásában megmutatkozik zenében, képzőművészetben, építészettörténetben való jártassága. Könyvtára a művészeti könyvektől, a szakrális művészeteket tárgyaló irodalomtól duzzad. Elveszettnek tekinthető komolyzenei lemezgyűjteményéről legendák szólnak.

<sup>1</sup> Kontuly Béla: *Kánai menyegző*, 1940. Pasztellkép. 75 x 160 cm. Szegedi Móra Ferenc Múzeum, Bálint Sándor hagyatéka, ltsz.: B. 89. 2. 1.

<sup>2</sup> Bizzer 2003. Itt szeretném megköszönni az említett kötet szerzőjének, Bizzer Istvánnak a téma feltárásában nyújtott segítségét, értékes útbaigazításait.

<sup>3</sup> A Tiszatáj 1987-es emlékszámában néhány Kontuly-levelet is közzétesz más jelentős művészegyéniségektől származókkal együtt. Lengyel 1987. 88., 90., 100.

<sup>4</sup> Bálint Sándor 1980-ban, Kontuly 1983-ban halt meg.



(Nemessányi) Kontuly Béla Miskolcon született, a kassai premontrei gimnáziumban érettségizett. Prágai művészeti tanulmányai után Réti István növendéke a Budapesti Képzőművészeti Főiskolán. Mindvégig a freskótechnika megújítására törekedett. 1928-1930 között Rómában ösztöndíjas (feleségével, Fuchs Hajnalkával). Munkásságára a legnagyobb hatással az itt eltöltött évek voltak. Aba-Novák utóda-ként 1939-től oktató a Képzőművészeti Főiskola freskó szakán, ahonnan 1947-ben eltávolítják. Diákjai levélben fordulnak a minisztériumhoz, hogy katedrájának megőrzését kérik – sikertelenül. Ezután legtöbb megrendelését az egyháztól, különösen a ferencesektől kapja. Ebben épp a szegedi rendház volt segítségére az akkori házfőnök hathatós közreműködésének köszönhetően. A római iskola tagjai között tartják számon, műveit a novecento szellemi hatása, természetelvű látásmód és dekorativitás jellemzik.

Találkozásuk kezdete tehát ismeretlen előttünk. 1935-ből származik Kontuly első, Bálint Sándornak címzett levele, melyben megköszöni a szegedi könyvküldeményt.<sup>5</sup> Soraiban szabadkozik a még el nem készített, Bálint Sándornak szánt ex libris miatt. Bizalmasnak tetsző kapcsolatukat a címzett rendszeres megszólítása („*Drága Sanyikám!*”) és a búcsúzások is egyértelműen kifejezik („*ölellek, Bélád*”, később „*szeretettel köszöntelek, ...*”). Közös tevékenységük első fontos színtere a *Berczeli Anzelm Károly* felelős kiadásában 1934-ben megjelenő (mindössze két számot megélt) *Izenet* c. folyóirat szegedi műhelye. Berczeli melleleg Kontuly kiváló barátja, talán általa ismerkedhetett meg a Budapesten élő fiatal művész és a szegedi kultúr-ember. Az *Izenet* szerkesztésében oroszlánrészt vállal Bálint Sándor. Az Alföldet megszólaltató, új magyar szellemiséget szolgálni kívánó szemle a decentralizációt felvállaló irodalmi, művészeti élet kiváló vidéki orgánuma lesz. A publikáló esztéták, írók, tanárok mellett, mint Bálint Sándor – aki számos esszével jelentkezik a lapban – olyan alkotók emelik a színvonalát, mint *Aba-Novák Vilmos*, *Tápai Antal*, vagy *Kontuly Béla*. Az *Izenet* képzőművészeti válogatása minden bizonnyal a programcik-keket jegyző Bálint Sándor, illetőleg Berczeli művészkapcsolataira utal. Jogos a feltételezés, miszerint a lap egyik első embere korábról is ismerhette a meghívott alkotókat, köztük Kontuly Bélát.

Az időszaki kiadvány alkotógardájából állt össze a szintén Szegeden működő *Magyar Téka* köre. Bálint Sándor itt is tevékeny részt vállalt. Az irodalmi körben ismét felbukkan Kontuly, aki a *Magyar Téka* kiadásában 1935-ben megjelenő Juhász Gyula kötetet (*Fiatalok, még itt vagytok!*) illusztrálja grafikáival.

Egy 1936-os keltezésű levélben Kontuly praktikus szívességet kér Bálint Sándortól a Szegedi Képzőművészeti Egyesület által szervezendő kiállítás kapcsán, ahova a Budapesten élő művészt is meghívták. Részletesebben szeretne tájékozódni a tárlat rendezőiről, résztvevőiről. Szegedi munkatársára bízta a döntést, érdemes-e a rendezvény arra, hogy „*három kisebb képpel*” szerepeljen. A tárlat ügyében minden további intézkedéssel Bálint Sándort bízta meg.

1937. május 1-jén jelent meg az irodalmi tanulmányai, művészetkritikái miatt mind szélesebb körben ismert tanárember írása, melyben Kontuly Bélát méltatja „*Modern művészfek*” című sorozatában. A modernitás egyik úttörő alakjáról, művé-

---

<sup>5</sup> Eddig a *Szegedi kis kalendárium* jelenik meg 1930-ban Buday György metszeteivel és a *Szeged népe* 1933-ban, feltételezzük, ezek valamelyikét postázhatta a művésznek.



szetéről olyan észrevételeket fogalmaz meg, amelyben kora friss szellemiségeinek csoportjába helyezve magyarázatot nyújt Kontuly tematikus, főként bibliai jeleneteket sajátos szín és formavilággal kifejező alkotásainak megfelelő befogadására. Kapcsolatuk egyik kulcsfontosságú vonzereje épp ez a mély és nemes katolicizmus. Hasonló gondolkodásuk az Isteninek egyfajta új és modern felfogásáról, erről a közös élményről árulkodik. Idézek cikkéből: „*Kontuly Béla föltétlen egyéniség, mégsem elszigetelt jelenség, nem áll egyedül. Az idősebb nemzedékek snájdig optimizmusa és az életbeindulók álmokóros tétlensége között ő és kortársai azok, akiket leginkább nyom a kényszerűségek, félreértések és meghasonlások külső terhe, de egyúttal a férfimunka teremtő láza is. (...) Nyelvük korszerű, mint az apostoloké volt, de mondanivalójukkal az új kor tévelygése után ismét az istenit, ezt a legsajátosabban emberi valamit akarják hirdetni az embernek, aki korunk apokaliptikus mélységeiből kiált Isten felé.*”<sup>6</sup> A cikket megjelenése után mindjárt elküldte a művésznek, aki 1937. május 7-én kelt levelében örömét fejezi ki a leírtakat olvasván:

„*Drága Sanyikám, nagyon köszönöm a cikket, megkaptam és igen örültem neki. Sokkal szerencsésebb, hogy itt jött és nem a Napkeletben, és hogy éppen most jött, amikor az Eukarisztikus Kongresszus szentkép pályázatán első díjat nyertem és több millió példányban szóródik szét a nevem.*

*A feleségem külön gratulál neked cikked emelkedett hangjához és érett ítélethez, ő ugyanis csak most olvasta először.*

*A viszontlátásig öllelek, kedves Feleségednek kézcsókomat küldöm.*

*Szeretettel:*

*Kontuly Béla*” (Kelt Budapesten, 1937. V. 7-én)

Egy hónappal később Bálint Sándor levelére válaszolva jelzi, milyen szívesen foglalkozna egy bizonyos „gótikus feladattal”. Feltételezhető, hogy a szegedi freskók készítésének gondolata merülhetett föl a művészen, amelynek megvalósulása egy évtizedet váratott magára. Alsóvárosi munkáira a későbbiekben visszatérünk.

Ez idő tájt kerül Bálint Sándorhoz az 1940-ben készült *Kánai menyegző* című táblakép. Az 1930-as évektől a vallásos motívumokat mind gyakrabban választotta táblaképei témájául is. 1936-ban ugyanennek a bibliai jelenetnek egy díjnyertes alkotását készítette el.<sup>7</sup> Négy évvel később, feltehetően egy kétszárnyú oltár valamely oldalképeként készülhetett a Bálint Sándorhoz került 1940-es alkotás. Művészettörténészek feltételezése szerint a tervezett szárnyas oltár középképének (*Jairus leányának életrekeltése* c., 1940) egyik oldalkép vázlata lehet. Egy elvétett hírlapi utalás valóban megemlékezik az oltárkép tervéről és a középkép készítéséről, de ez alapján nehezen hozható összefüggésbe a *Kánai menyegző* c. táblakép elkészülte.<sup>8</sup>

<sup>6</sup> Bálint 1937. 272–273.

<sup>7</sup> Ipolyi Arnold –Díj, 1936. Zwickl 1995. 90.

<sup>8</sup> Az újságcikk egy interjút közöl a művésszel a fővárosi Ferenc József alkotói díj elnyerése kapcsán, ahol beszámol a fent említett középképről és arról, hogy a két szélső mű még csak most van tervezés alatt. 1940 novemberének utolsó napjaiban nyilatkozik így. A *Kánai menyegzőt* maga a művész a szignója mellett 1940-re datálta. Ha igaz a feltevés, akkor az év utolsó hónapjában készülhetett el. Mindennek ellentmond a cikk közölte tény, miszerint a középkép négyzet alakú (!), aminek nem felel meg a *Kánai menyegző* jelenlegi méretaránya. Marad tehát a bizonytalanság. 8 Órai Újság, 1940. november 28., 4. old.

Akik jártak valaha Bálint Sándor otthonában, jól emlékeznek a számos, falon függő műtárgy mellett erre a figyelemfelkeltő darabra. Gáspárné Zauner Éva családi barát a következőképp idézi fel az alsóvárosi házat: „*Nem volt a lakásban vízvezeték, vagy csatornázás, de a szobákban ízléses, bár egyszerű, modern bútorok voltak és a falakon csodálatos modern képek: Aba-Novák Vásár c. olajképe ökrös szekérrel, (...) Károlyi Lajos egy alföldi tájképe, Kontuly Kánai menyegző c. pasztellja, Molnár C. Pál Menekülés Egyiptomba, Vinkler [László] néhány képe...*”<sup>9</sup> Rónai Béla, egy másik kedves ismerős úgy emlékszik, Bálint Sándor „*a nőiség, anyaság előtt hódoló tiszteletet*” is látni vélte a képen. Többek szerint a bibliai jelenet kelyhet tartó férfialakja Bálint Sándor arcmását viseli. A kép az 1940-es évektől kibontakozó új festői korszakába illeszkedik a szürkés, világos tónusokba belerobbanó élénk csíkokkal. Kompozíciója a *Kájoni csoda* egy már korábban keletkezett változatát ismétli meg. Feltehetően megvásárolta a művésztől a képet. Egy 1941. februárjában kelt levélben Kontuly megköszöni a pénzküldeményt, s hozzáfűzi: „*örülök, hogy a képem tetszik, legyen sok örömötök benne*”.

A kép a bibliai Kánai menyegző jelenetét ábrázolja.<sup>10</sup> A Vízkereszt utáni második vasárnap eseménye az emberi életöröm, ünneplő emberlét isteni színesítése: férfi és asszony, Krisztus és Egyház, Lélek és Isten, Föld és Ég misztikus násza, összeédesedése - mondja Bálint Sándor.<sup>11</sup> Jézus csodatételére, miszerint a menyegzőn a vizet borrá változtatta, számos népének és szokás is utal. Vöfélykönyvek-ben, ponyvákban is felbukkan a Kánai menyegző több versszaka.

Kontuly 1945 után, állami megrendelések híján, egyházi körökben lett országosan foglalkoztatott freskófestő. Bálint Sándor a nemes tradíció modern hangszereléséről korai falfestményei kapcsán így nyilatkozik: „*Nem elégszik meg kiválasztott széplelkek tetszésével, szobaélményekkel, hanem szakrális, azaz általános érdekű tárgyakat ragad meg és ezzel a művészet heroikus korait idézi.*”<sup>12</sup> Kiérett freskókat és freskószerű táblaképeket hoz példának, melyek „*az új klasszicizmus levegőjét árasztják magukból*”.<sup>13</sup>

Kontuly falképfestészetének kiemelkedő alkotásait itt nem részletezzük. Monumentális vállalkozásainak leghíresebbje a sümegi Sárlos Boldogasszony ferences kegytemplom főhajójának (1953-1955) és szentélyének mennyezetfreskói. Utóbbi 1968-ban, 64 évesen fejezte be. Ez után nem vállalt több megterhelő falfestészeti munkát.



11. kép  
Kontuly Béla: Kánai menyegző (Bálint Sándor hagyaték, Móra Ferenc Múzeum, Szeged)

<sup>9</sup> Gáspárné Zauner 1990. 14–15.

<sup>10</sup> János 2,1 - 11. A kánai menyegzőn, ahol Mária is jelen volt, Jézus a vizet borrá változtatta. Jézus jelenlétével az örömteli együttlétet és a család szentségét erősítette meg. A kép előterében a kőkörsók, a zsidóknál szokásos tisztálkodás céljára. A térdelő férfialak kezében kehely, ami a bor jelenléte célzó. Háttérben Jézus és Mária glóriával, illetve az isteni jelenlét sugárzó angyal. Az asztalnál álló kisebb mellékalakok a menyegző résztvevői.

<sup>11</sup> Bálint 1973. 165.

<sup>12</sup> Bálint 1937. 272.

<sup>13</sup> Bálint 1937. 272.



Térjünk vissza a háború után megszaporodó murális alkotásaira. Freskóin a *narratív elemek képbe foglalása a műfaji hagyományok tiszteletével, a képalkotó lehetőségek szellemes, önreflexív felhasználásával* vegyül, - állítja róla az életművel foglalkozó művészettörténész.<sup>14</sup> A gondolati és vizuális komplexitást szimbolikus sűrítésekkel enyhítő, geometrikus kompozíciókkal, harsány színellentétekkel átláthatóvá tett ábrázolásmód érvényesül az 1941-1942-ben készült szombathelyi Püspöki Szeminárium kápolnájának Szent Márton falképein.

Ugyanígy jellemezhetőek az alsóvárosi ferences-templom főhajója déli és északi oldalának mellékbejáratai fölött, egymással szemben elhelyezkedő freskók. Egyre kevesebbek előtt ismert, hogy a gótikus toronyaljából kiképzett, ma használaton kívüli keresztelőkápolna szekciói is tőle származnak. Kezei nyomán születtek a gyónatófolyosó bűnbánati emblémái is. Utóbbiak az idők folyamán megsemmisültek.<sup>15</sup> A freskók és a többi szegedi munkája születésének körülményeiről az alsóvárosi Havi Boldogasszony plébánia *Historia Domusának* részletes beszámolóiból értesülhetünk.

A beadott tervek elfogadása után 1947 szeptemberében állapotodott meg a rendház és a művész a templom főhajója két freskójának megfestéséről, egyenként 7000 Ft. értékben. „*Nevezetesen a hajó utca felőli oldalkijárata felett levő nagy gótikus ívre, mely addig is vakolatlanul állott, kerül Szűz Mária hét öröme, míg vele szemben, a lovasszobor helyén Szűz Mária hét fájdalma. Azért választottuk a Máriás témát, mert templomunk Mária-kegyhely.*”<sup>16</sup> A templomi történetírás derített fényt arra is, hogy az egyik freskó elkészítését egy nevének elhallgatását kérő gazdag nagyiparos finanszírozta, aki „*fogsága idején ígéretet tett Istennek egy freskó megfestésére*”. A másikkra adományokat gyűjtöttek.

Hamar felácsolták az állványzatot, így Kontuly a munkát 1948 tavaszán kezdhette meg. Mindössze két hét alatt elkészült a *Mária hét fájdalma* freskó a hívek nagy öröme, akik közvetlenül a mesternek fejezték ki hálájukat. Nyáron, Péter-Pál ünnepén szentelték meg a főhajó új díszzeit. A falfestményekről Bálint Sándor diplomatikus tömörséggel nyilatkozik, mindannak ellenére, hogy elismeri murális alkotásainak új hatását. Vélekedése szerint az értékes gótikus hagyományokkal bíró templombelsővel ezúttal nem sikerült meggyőző párbeszédet alkotnia a művésznek: „*Kontuly Béla szép, nagyvonalú, de sajnós, a templom együttes benyomásával, színhangulatával nem harmonizálnak alkotásai.*”<sup>17</sup> A rend tagjai másképp vélekedtek a modern mester korszakalkotó templomfestészeti tevékenységéről: „*a rend (...) nyugodtan rábízhatja templomait, szakíthat a giccsel (...). Rátért a modern festészetre s*

---

<sup>14</sup> Bizzer 2003. 45.

<sup>15</sup> Bűnbánati motívumokat megjelenítő falfestmények: Dávid Király Náthán próféta előtt; a tékozló fiú; Mária Magdolna bűnbánata; a kereszt hatalma szentírási idézetekkel kísérvé.

<sup>16</sup> A szeged-alsóvárosi Havi Boldogasszony plébánia *Historia Domusa*. Beszámol arról is, hogy épp ideje, hogy ez alkalomból a bambergi lovas szobor gipsz reprodukciója is kikerüljön a „*művészetet sugárzó templomból*”, még akkor is, ha az feltételezhetően Szent Istvánt ábrázolja. Hozzáfüzi a nép ítéletét is, mely „*örülni fog a ló eltűnésének*”. A történet szerint az egyetem szépművészeti tanszékére került megőrzés végett.

<sup>17</sup> Bálint 1966. 43. Pedig személyes kötődések is fűzték Bálint Sándort a Kontuly-freskókhoz. A legenda szerint a *Szűz Mária hét fájdalma* kép jobb szélén látható fejkendős alakot a művész az ő édesanyjáról (Bálint Sándorné Kónya Anna) mintázta.



ez a művészettörténelemben nagy jelentőségű tett (...) Nemcsak szép templomunk lett gazdagabb ilyen remekművel, hanem Szeged is”.<sup>18</sup>

Korábban, az 1959-ben kiadott városmonográfiában is mélyen hallgat Kontuly monumentális műveiről Szeged kiváló érzékű műemléki topográfusa, annak ellenére, hogy a ferences templom építészeti és művészeti értékeit kellő részletességgel tárgyalja. A mellőzésre a festőt ismerősei figyelmeztették, aki hosszú levélben reagált a meglepő észrevételre, miszerint:

„...a két, általam készített freskó tüntetőleg kimaradt a felsorolásból (...) Tudom, hogy óvatos ember vagy, azonban személyemmel kapcsolatban semmilyen vesztéllyel nem jár az, ha megemlíted, hogy a két alsóvárosi freskót én készítettem, mert több, ma megjelent könyv ségyenkezés és félelem nélkül említi meg a nevemet még olyan esetben is, ha a szerző nem római katolikus. Valószínűleg tévesek a rólam kapott információid. Mindennek dacára a régi barátsággal öllelek...” (Kelt Budapesten, 1959. július 25-én.)<sup>19</sup>

Valamelyest kompenzálhatta művészbárátját a hét évvel később megjelenő alsóvárosi könyvecske néhány őszinte mondatába ágyazott szűkszavú, korábban idézett kritikája.<sup>20</sup> Nem bizonyítható, hogy a már javában zajló politikai megfigyelése, vagy a freskók iránti valós ellenérzése miatt „feledkezett meg” korábban Kontuly műveiről.

1948 őszén ismét vendége volt a rendháznak a festőművész. Újabb megrendelést kapott a ferences barátoktól: a keresztelő kápolna kifestését, melynek dekorációit (üvegablak és egyéb festések) a művész felesége, Fuchs Hajnalka tervezte. Kontuly a kápolna négy oldalfal mezőjére festett szekkókat. „Azért nem freskót, mert a helyiség kicsiny, egészen sohasem száradt ki, és félő, hogy a freskó megpenészedik.” Az alakatlan helyiségben a keresztelés gondolatának négy mozzanata hangsúlyos: „az első ábrázolja a legősibb előképet, melyet a szentírás e szavakba sűrít: 'Isten lelke lebegett a vizek felett'. A minden életet éltető víz szimbóluma ez. A másik egy őszövetségi előkép: Mózes vizet fakaszt a sziklából; az embert éltető víz. A harmadik, Jézus keresztelése a Jordánban; a bűntől megtisztító víz, a bűnbánat képe. A negyedik: pogányok megkeresztelése; a kegyelmet eredményező víz”. A képek alatt kék folyam fut körbe és a minden képen megjelenő víz ebbe torkollik. Velük egyszerre dolgozott a gyóntatófolyosón is. „Őt kis freskó figyelmezteti a gyóntókat a bűnbánat szentségének mozzanataira.”<sup>21</sup> A megújult kápolnát és gyóntatófolyosót egyszerre szentelte fel a rend definitora<sup>22</sup> 1949 áprilisában.

<sup>18</sup> Hálájuk jeléül ünnepélyes keretek között a ferences rend konfráterévé (tisztületbeli tag) avatták a művészt. Az elismeréshez hozzájárult az a gesztusa is, hogy a kápolna két falképet (szekkót) ingyen festette meg.

<sup>19</sup> A hagyatékban ez az utolsó Kontuly-levél. Ismerve Bálint Sándor őszinte jellemét, feltételezhető, hogy a művész sorai nem maradtak viszonzatlanul. Sajnos Kontuly Béla hagyatékában egyetlen Bálint-levél sem maradt fenn, amely fényt deríthetett volna a valós indokokra. Mindezek ellenére sem állíthatjuk, hogy barátságuknak e néhány sor lett volna utolsó gesztusa.

<sup>20</sup> Lásd Bálint 1966.

<sup>21</sup> Ezek mára megsemmisültek.

<sup>22</sup> Ferenceseknél a rendtartomány tanácsadó képviselője a tartományfőnök mellett.

Végül néhány évet vissza kell nyúlnunk a közös történelem idővonalán. A levelezés áttekintése és némi kutatás felszínre hozták egy Szeged-ihlette, ismeretlen Kontuly-festmény megszületésének körülményeit. Az emlékezésben szíves segítségünkre volt a művész leánya, Réthy Zsoltné Kontuly Éva.<sup>23</sup>

Tagadhatatlan, hogy a mesterben mély nyomokat hagytak szegedi tartózkodásai, különösen a paprikaszagú paraszti alsóváros világa. Az a világ, amelybe Bálint Sándor beleszületett, nevelkedett, majd pedig tanult emberként a fűszernövény kultúr-történetének szakavatott feltárója lett. Természetes hát, ha a Budapesten élő alkotó egy 1954. április 14-én kelt hosszú levelében „első kézből” szeretne hiteles tájékoztatást kérni e jellegzetes alsóvárosi munkát megörökítő pannó tervéhez.

*„Drága Sanyikám,*

*ne haragudj ha hozzád fordulok egy kéréssel, de úgy érzem, hogy te vagy ebben az ügyben az egyedül illetékes és a te információid egyedül pontosak és mértékadók.*

*Arról van szó, hogy én szeretnék egy nagyobb kompozíciót fűteni, amelyik a paprika feldolgozásával foglalkozna.*

*Pontosabban a paprikahasítás az, ami érdekelne, mert azt társaságban végzik és alkalom nyílik némely novellisztikus elem (mesélés, dévajkodás) beleszővéására is. Te valamikor benne éltél ezekben a dolgokban, úgy hogy irányítani tudnál ezen a területen.*

*Úgy tudom, hogy ez a foglalkozás ma már nincs annyira elterjedve, mint néhány évvel ezelőtt is hogy magánháznál nem igen űzik.*

*Kérésem az volna, hogy néhány szóban elmondanád nekem, hogy mikor melyik évszakban csinálják a paprika hasítást, hogyan helyezkednek el (földön ülve, kispadkán, asztal körül, stb.), hol végzik (udvarban, fészerben,) kik végzik (asszonyok, lányok, férfiak, öregek, fiatalok), hogyan öltözködnek hozzá, a paprikafűzések hogyan vannak elhelyezve, stb.*

*Van e valamilyen mű, amelyik ezzel foglalkozik és főképpen és legfontosabban nincsen e neked valamilyen fotóanyagod, akár amatőr, ami a tied (természetesen a legpontosabban és érintetlenül visszaszármaztatnám valamennyit, akár valamilyen könyvben nem jelent e meg valami, ami nekem támpontul szolgálhatna kézmozdulatokra, testtartásra és a háttérre (hogyan és mire lóghatnak a paprikafűzések, milyen gazdasági szerszámok láthatók, amelyek ezzel a foglalkozási ággal összefüggenek, stb.)*

*(...) Nem megbízásból festeném, csupán magamnak, mert az egész képnek a színskáláját valahogy olyannak érzem, amiből valami érdekes, mélyre hangolt drámaiság sugárzik és talán maradék nélkül ki tudnék mondani valamit.*

*Maga a kép elég világos előttem színben, hogy hogyan szeretném, azonban a részletek teljesen ismeretlenek és ezekért fordulok hozzád. Ilyen indulással még nem próbálkoztam.*

*(...) Ha szükséges, júniusban le is utaznék Szegedre egy helyszíni tanulmányt végezni. (...) Írj öregem, hogy segítségemre tudsz e lenni ezekben az ügyekben, még kb. két hétig itthon vagyok.*

*Szeretettel öllelek  
Kontuly Béla”*

Kétségtelen, hogy Bálint Sándor minden autentikus és tudományos pontosságú információval egyszerre szolgálhatott.

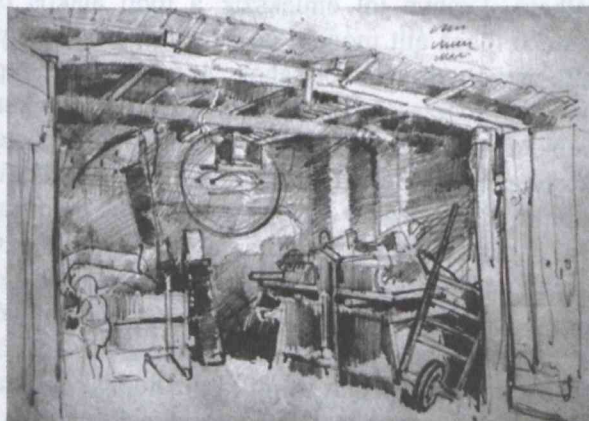
---

<sup>23</sup> Melyet ez úton is szeretnék megköszönni neki.





2-3. kép  
Tanulmányrajzok a paprikás festményhez  
(Az örökös tulajdonában)



4-5. kép  
Tanulmányrajzok a paprikás festményhez  
(Az örökös tulajdonában)





6. kép

A paprikás festmény reprodukciója

A nagyméretű kép az 1960-as évek elején készült el. Az emlékezet szerint jelenleg Amerikában lappang, feltehetően magánhasználatban. Egyetlen fekete-fehér reprodukció és több mint két tucat vázlatrajz, előtanulmány őrzi emlékét. A pannó fotója a művész örökösénél található. Leánya jól emlékszik a több alakos olajfestményre, hiszen mint legtöbbször, ő maga állt modellt édesapjának huszonegynéhány éves korában a paprika-hasító asszonyok ábrázolásához. A fekete-fehér reprodukcióból is kitetszik, hogy a női alakok (összesen hét) meglehetősen hasonló karaktert mintáznak, más-más mozdulatokkal. A művész figyelme a legapróbb részletekre is kiterjedt: a ruhák redőzete, a kézmozdulatok, fejtartás, kendőviselet, a paprikafüzérek elhelyezkedése, a hasított paprika szortírozása. Az előtanulmányok grafitrajzai hitelesen igyekeznek megjeleníteni a paraszti környezetet, az asszonyok hétköznapi öltözetét. Egy mezőgazdasági szerszámokkal teli szín elé festett jeleneten a társas munkafolyamat minden részlete egyszerre jelenik meg, miközben a munkát végző asszonyok legtöbbje valamely jellemző mozdulatot végez. Az egyszerű eszközök (hasítóké, szita, vándling) és a paprikafüzérek mellett itt-ott kirajzolódnak a paraszti környezet hitelét növelő, csendélet módjára felsorakoztatott szerszámok, vizes korsó, elemőzsiás gyékényszatyor, sőt a bősöknyás mezítlábak mellett felvillan a szegedi papucs is.

Sajnos nem ismerhetjük a kép vágyott színeit, nem tudjuk valóságos méreteit sem. A viszonylag jó minőségű monokróm reprodukció és a több mint húsz tanulmányrajz (köztük számos szignózott) őrzik a Szeged-, közelebbről Alsóváros-ihlette téma ritka megvalósulásának emlékét.

E néhány levélrészlet kiemelésével, értelmezésével, kronológiai elhelyezésével (mellőzve a filologikus gondú rendszerezést) igyekeztünk a 20. századi tudomány

és művészet két jelentős alakjának kapcsolatára fényt deríteni. Mindkét életrajzot tovább árnyalja az élő emlékezet, a kézíratos emlékek és dokumentumok. Mindezek segítségével nemcsak az életpályák homályosabb pontjaira világíthatunk rá, de az egyes művek, akár tudományos, akár művészi alkotások születésével kapcsolatban is szilárdabb fogódzókra lelhet a kutatás. Nem beszélve a Szeged számára is fontos művelődéstörténeti vonatkozásokról.

## IRODALOM

BÁLINT Sándor

1937 Modern művészfajok: Kontuly Béla. *Korunk szava*, 7. 9. 272–273.

1966 *A Szeged-alsóvárosi templom*. Pannónia Kiadó, Budapest.

1973 *Karácsony, húsvét, pünkösd*. Szt. István Társulat, Budapest.

BIZZER István

2003 *Kontuly Béla*. Mikes Kiadó, Budapest.

GÁSPÁRN ZAUNER Éva

1990 Bálint Sándor emberi arcának néhány vonása. *Szegedi Műhely 1–4*. 14–15.

JUHÁSZ Gyula

1935 *'Fiatalok, még itt vagyok!'* Magyar Téka, Szeged.

LENGYEL András

1987 Bálint Sándor életrajzához. Levelek hagyatékából (1929–1943) *Tiszatáj XLI*. 8. 80–106.

ZWIKL András

1995 Kontuly Béla, in: SALAMON Nándor–RECZETÁR Ágnes szerk. *Felfedezett és felfedezésre váró életművek (Konferencia)*. Szombathelyi Képtár, Szombathely, 87–93.